

Seminarium anordnat av fakultetsrådet och fakultetsklubben vid Chalmers 2009-04-29.

Vetenskaplig publicering

Nya möjligheter för nätpublicering och granskning

De vetenskapliga tidskrifterna har hundraåriga traditioner och referegranskning har blivit ett fast etablerat begrepp. Internet medför nu radikala förändringar av informationsspridningen i samhället. En viktig fråga är då vad som händer med vetenskaplig publicering. Tar tidskrifter med fritt tillgänglig nätpublicering över alltmer och kommer öppen nätpublicering direkt från universitet och högskolor att etableras och hur förändras då granskningen?

Fakultetsklubben ordnar i samverkan med fakultetsrådet ett seminarium med debatt för att belysa utvecklingen. Detta PM introducerar några frågeställningar.

Datum: 29 april 2009

Lokal: Sal KB i kemihusets entréplan

Program:

15.00 Samling medan Café Hedvall är öppet

15.15 Fakultetsrådets ordförande Ann-Sofie Sandberg och fakultetsklubbens ordförande Anders Ulfvarson inleder

15.20 Inledande korta presentationer och exempel:

Göran Petersson (5 min): *Nätpublicering och tredje uppgiften*

Maria Kinger (CPL, 10 min): *Open access och [CPL](#) vid Chalmers*

Lars Kullman (CPL, 10 min): *Open access för vetenskaplig kommunikation*

Johan Boman (5 min): *Publicering i en tidskrift med open access*

Anders Ulfvarson (10 min): *Vetenskapshistorisk utblick*

16.10 Paus

16.20-ca17.00 Inlägg från forskare och debatt med auditoriet och en panel

Moderator: Anders Ulfvarson

Referat av debatten om vetenskaplig publicering 2009-04-29

Trots hård konkurrens av fint vårväder samlade seminariet 20 deltagare. Tillsammans representerade dessa hög kompetens och stor erfarenhet av forskning, publicering och biblioteksverksamhet. Här följer ett referat som strukturerats efter centrala frågor.

Läge för omvälvande förändringar: Debatten utgick från de radikalt ökade tekniska möjligheter till informationsspridning som nätpublicering nu erbjuder. Forskares önskan om maximal spridning av forskningsresultaten är en drivkraft för förändring. Maria Kinger betonade att allt starkare politiska krav nu kommer på att resultaten av samhällsfinansierad forskning skall vara öppet tillgängliga. Att tidskrifter och förlag får äganderätt till publicerade forskningsresultat framstår som alltmer orimligt.

Tidskrifter med fri tillgänglighet: Utvecklingslinjen med tidskrifter som publicerar med fri tillgänglighet (open access, OA) på nätet fick stort utrymme vid seminariet. Antalet sådana tidskrifter ökar snabbt. Lars Kullman gav en översikt av olika varianter. Johan Boman illustrerade positiva möjligheter som en sådan tidskrift kan erbjuda. Det betonades att OA-tidskrifter har refereegranskning men kan erbjuda mer flexibla former för denna.

Kritik av OA-tidskrifter: Debatten tog en överraskande vändning med tunga invändningar mot publicering i OA-tidskrifter. Fakultetsrådets ordförande Ann-Sofie Sandberg pekade på att OA-tidskrifter ofta rankas lågt vetenskapligt. Publicering i sådana ger därför sämre förutsättningar för nya forskningsanslag och sämre meriteringsvärde. Dessutom minskar forskningsmedel genom regeringens nya ekonomiska prioritering av publicering i högt rankade tidskrifter. Ytterligare ett problem kan vara dålig och opålitlig sökbarhet i vetenskapliga databaser. Seniora forskare i auditoriet pekade också på problem att klara publiceringsavgifter till OA-tidskrifter vilket leder till att traditionella tidskrifter föredras. Många av dessa problem kommer säkert att undanröjas men motverkar nu prioritering av OA-tidskrifter.

Granskning: Refereesystem debatterades mot bakgrund av nya former för publicering. Värde för doktorander att få synpunkter från andra forskare betonades av moderator Anders Ulfvarson. Ett par av auditoriets mest seniora och erfarna forskare framförde skarp kritik mot traditionell refereegranskning i linje med några av punkterna i bakgrunds-PM. Moderator menade också att det är rimligt att granskare anges öppet med namn.

Öppen publicering från högskolor: Mot bakgrund av de problem som diskuterades för OA-tidskrifter framstår publicering direkt från universitet och högskolor som ett attraktivt alternativ. Det är dock naturligt att publicering av fulltexter från t ex Chalmers börjar med publikationstyper för vilka tidskrifter inte är ett alternativ. Detta gäller exempelvis rapporter från forskningsprojekt. Göran Petersson visade med ett exempel hur detta även kan underlätta och ge ökad tyngd åt forskares insatser inom ramen för ”tredje uppgiften”. Via skanning ligger nu vägen öppen för nätpublicering även av äldre rapporter som annars ofta är svårtillgängliga.

Avhandlingar och examensarbeten: Nätpublicering av nya och senare års avhandlingar från Chalmers kan förmodligen mer än något annat bereda vägen för öppna fulltexter även av andra slag. En intressant möjlighet är att äldre avhandlingar nu kan nätpubliceras via inskanning. För examensarbeten framfördes en del farhågor. De håller genomsnittligt mycket lägre kvalitet än avhandlingar och det måste rimligen klart framgå av varje fulltext-PDF vilken publikationstypen är. Tydligt angivande av ansvarig handledare och examinator kan förebygga problem.

Utbyggd publicering från högskolor: En logisk utveckling är att även vetenskapliga originalartiklar kommer att publiceras öppet tillgängliga från högskolor som Chalmers. Parallellpublicering kan bli en viktig inkörsport. Det framfördes att impulser kanske kan hämtas inte bara från väst utan även från t ex ryska akademier. Refereegranskning kan kanske arrangeras inom forskarskolor. Det blir då också möjligt att alla artiklar i en avhandling publiceras och granskas före en disputation.

Huvudlinjer

Här skisseras tre utvecklingslinjer. Frågan är vad som är önskvärt och vad som händer i verkligheten.

A. Traditionella tidskrifter lever vidare men med ökad andel fritt tillgängligt material på nätet.

Redan nu är sammanfattningar ofta fritt tillgängliga. En tendens är att tidskrifter accepterar parallellpublicering från högskolor efter en förbestämd tid.

En central fråga är om forskningsfinansiärer i fortsättningen alls kommer att acceptera att tidskrifter begränsar tillgängligheten av artiklar som redovisar resultaten av forskningen.

B. Tidskrifter med helt öppen nätpublicering tar över alltmer.

Antalet tidskrifter med ”open access” ökar nu snabbt. Publicering i sådana är attraktiv genom den fria tillgängligheten. Detta sätter stor press på traditionella tidskrifter och [intressekonflikter](#) förekommer. Olika möjligheter till finansiering är en viktig fråga. Ofta tas avgifter ut för publicering.

C. Nätpublicering med [open access](#) direkt från universitet och högskolor blir allt viktigare genom utbyggnad av system som CPL.

Denna utvecklingslinje kan erbjuda stor frihet och integritet för alla slag av vetenskaplig publicering. De medel som nu används för att köpa rättigheter till tidskrifter kan användas för att bygga upp bra egna resurser för publicering .

För avhandlingar och vetenskapliga rapporter är publiceringsformen utmärkt. Publicering (i första hand parallellt) av forskningsartiklar ligger i startgroparna.

Några frågeställningar:

- Hur mycket stärker de nya möjligheterna för publicering forskarens frihet som är fundamental för all forskning?
- Kanske kan nätpublicering bidra till ökade satsningar på och ökad status för högskolornas länge eftersatta ”tredje uppgift”?
- Etiska regler är önskvärda och särskilt viktigt är kanske att finansiärer och ekonomiska bindningar redovisas?

Granskning

När snabbare och mer lättillgänglig nätpublicering alltmer tar över förändras också förutsättningarna för granskning av publikationer.

A. Traditionell kollegial granskning (referees, peer review)

Forskningen är fortfarande i hög grad inställd på detta system trots dess stora brister på bl a följande punkter:

- Brist på tid, ambition och kompetens hos granskare
- Publicering försenas
- Kollegiala missriktade hänsyn vid granskning
- Försvar av egna forskningsrevir mot inkräktare
- Omvälvande och nyskapande rön stoppas ofta
- Anonyma granskare kan inte ställas till svars

B. Nätpublicering öppnar för nya alternativ och särskilt för granskning i efterhand.

Möjlighet till inläggning av kommentarer i efterhand, eventuellt med lätt redaktionell styrning, kan ge en brett tillgänglig granskning av vetenskapliga artiklar. Bra indikatorer på intresset för en artikel behövs som motvikt till traditionella bedömningar efter tidskriftsstatus och citeringar. Automatisk registrering av antal läsare med någon form av enkel betygsättning av artikeln tillämpas redan nu ofta av populärvetenskapliga tidskrifter. För arbeten utlagda från Chalmers av CPL bidrar samverkan med Google till ökad spridning och öppenhet.

C. Nätpublicering ger ökad valfrihet.

Möjlighet för forskaren att välja form för publicering och granskning med hänsyn till bl a målgrupp kan ha stort värde för såväl forskaren som samhället. Om en kontroversiell artikel stoppas i en tidskrift kan den i stället nätpubliceras med fri tillgänglighet och fullt öppen för kritik.

Vid Chalmers fungerar CPL i princip som ett arkiv för alla skriftliga arbeten. Kategorisering efter publikationstyp är då en viktig bas för bedömning av det som läggs ut.

Publicering från Chalmers

Är det dags att Chalmers systematiskt satsar på nätpublicering av fulltexter?

Kanske kan inget annat så effektivt sprida resultat av Chalmers insatser över världen?

En begränsad ekonomisk satsning skulle sannolikt räcka långt för en ansvarig avdelning vid Chalmers?

En bra grund finns redan genom CPL - här följer exempel på kategorier av publikationer som via publicering av fulltexter kan göra Chalmers ledande:

- Doktors- och licentiatavhandlingar (hög tid – Chalmers ligger efter – kan öppna upp för andra publikationer)
- Forskningsrapporter
- Konferensbidrag inklusive väggskärmar
- Äldre inskannade avhandlingar och rapporter (nu ofta svårtillgängliga)
- Populärvetenskapliga artiklar (inom tredje uppgiften)
- Examensarbeten och kandidatuppsatser (nätpubliceras på många håll - ansvariga handledare och examinatorer anges)
- Kurslitteratur
- Parallellpublicerade vetenskapliga artiklar
- Vetenskapliga artiklar (referee-granskning kan ordnas inom forskarskolor och läggas ut i anslutning till artikeln; detta möjliggör att alla artiklar i en avhandling är publicerade eller accepterade vid disputation).
- Vetenskapliga artiklar utan referee-granskning (efter seniora forskares val).

Etiska principer:

- Personangrepp och nedsättande omdömen accepteras inte.
- Finansiärer och kopplingar till andra intressenter redovisas.
- Öppen information ges om granskning och granskare.